

ZONDAG 8 APRIL 1945

Zuidwolde

“Zondagmorgen had de ondergrondse het bestuur in handen” lezen we in een citaat uit een brief uit Zuidwolde uit april 1945. Men kan die indruk even hebben gehad, maar in de loop van de dag toonden de Duitsers zich weer heer en meester. De gemeente Zuidwolde werd die zondag doorkruist door overvalwagens van de Grüne Polizei. Ze patrouilleerden zonder op geallieerde verkenners te stuiten. De doden van vrijdag werden gevonden en opgehaald. Dat gebeurde onder leiding en in opdracht van de bezettingstroepen van het kamp Ten Arlo. Voerman Jan Dekker bracht de Duitse doden van Nolde op verzoek van burgemeester Udema naar het baarhuisje op de begraafplaats van Zuidwolde, aan de Meppelerweg. Hij deed dit samen met Albert Haar, van de begrafenisvereniging Memento Mori. De gesneuvelden van Nolde waren Oberjäger Alfred Engel, 21 jaar, geboren te Muhilhein aan de Roer, Oberjäger Kurt Köln, 22 jaar, vrachtwagenchauffeur, geboren te Köln-Dunnwald, en Feldweibel Friedrich W. Scharmann, 32 jaar, geboren te Lyck in Oost Pruisen. Op 20 mei 1958 werden de stoffelijke resten van deze drie Duitsers opgegraven en overgebracht naar de Duitse erebegraafplaats te IJsselstein.

Een van de graven van IJsselstein, Limburg.

Ook de dode van de strijd in Kerkenbosch, het huidige dorp Zuidwolde, wordt die zondag opgehaald. Hij wordt van de Meppelerweg overgebracht naar Hoogeveen. De Hoogeveense grafdelver en enkele andere werklieden van de gemeente Hoogeveen begraven hem de dag erop, 9 april rond 15.00 uur, onder toezicht van wachtmeester Jan Algera van de Hoogeveense politie. Om wie het gaat is moeilijk vast te stellen. Jan Algera noteert wat hij aan informatie op het lijk zelf kan vinden. Het gaat om Jäger Bökelmann, volgens de naam in de helm. De 19^e april 1945 legt Algera de gevonden informatie vast in een proces-verbaal. Ook Bökelmann wordt later overgebracht naar het Duitse oorlogskerkhof te IJsselstein. Dat gebeurt op 29 mei 1958. Op zijn grafsteen komt de datum te staan waarop hij eerst in Hoogeveen ter aarde was besteld. Zo wordt ten onrechte de indruk gewekt dat hij die dag zou zijn gesneuveld. Er zijn dus noch in Hoogeveen, noch in Zuidwolde graven van Duitse gevallen achtergebleven. Ook gesneuvelde Fransen, Amerikanen en Canadezen werden uiteindelijk overgebracht naar een centrale begraafplaats. Alleen de Engelse gevallen bleven in de gemeente waar ze stierven. De geallieerden van Hoogeveen rusten nog in Hollandscheveld.

Ten Arlo haalt Jo Reinders op

Jo Reinders (geb.1914) was kort na de Duitse inval aangehouden aan de Hoofdstraat. De andere dag moest hij zich melden voor tewerkstelling in Duitsland. Hij was drie jaar in Hannover en Hannover-Linde aan het werk. Hij moest bij de spoorwegen kisten en dozen overladen. Omdat hij regelmatig wegviel kon hij terug naar Nederland, maar hij moest wel bij de Duitsers aan het werk blijven. Hij woonde in die dagen met zijn vrouw Greetje Smit 'beneden Schut', dicht bij de sluis. Van daaruit moest hij verplicht aan het werk op Ten Arlo. Overdag was hij op Ten Arlo, 's avonds kon hij gewoon naar huis. Jo was aan het werk in de tuin. Het waren allemaal Duitsers op Ten Arlo. Nederlandse eenheden waren daar niet gekazerneerd. Die moestuin was aangelegd voor het voedsel voor de Duitsers. Het waren meest aardappels en een beetje groente.

Zondag 8 april werd Jo Reinders door de Duitsers met motor en zijspan opgehaald. 's Avonds kwamen ze aan de deur, bij zijn woning op het Schut. Hij moest onmiddellijk mee. Hij moest zogenaamd aan het werk. Hij mocht niet meer weg, maar kwam ook niet aan het werk. Hij werd vastgezet in een wachtbarak. Waarschijnlijk was dat omdat hij teveel wist van Ten Arlo en de Duitsers bang waren dat hij contact zou zoeken met de Canadezen, die de omgeving aan het verkennen waren. De bewakers controleerden iedereen die langs de weg van Zuidwolde naar Hoogeveen langs het kamp kwamen. De wachtbarak stond dus dicht aan de weg. Eén nacht zat Jo alleen gevangen. De andere dag kreeg hij gezelschap.....

Hollandscheveld en Elim

Zondag 8 april waren de Gereformeerde kerken aan het Jan Wintersdijkje en de Perenbomenweg te Elim 's middags gewoontegetrouw gevuld met kerkgangers. Ondanks de spannende tijd, volgens sommigen juist dóór de spannende tijd, waren de kerken goed gevuld. Buiten de Gereformeerde kerk te Elim klonk plotseling gerommel en geratel. De mensen werden onrustig. Razzia's? Wat was dat? Sommigen gingen staan. Vanaf de kansel zag ds. Hoogkamp dat er jeeps langsreden en zei: "Broeders en zusters, blijf maar zitten, dat zijn onze bevrijders". Een zucht van verlichting ging door de kerk. Twee zwaar bewapende jeeps reden naar café Van der Weide en bleven daar even staan. Nadien reden ze over de Carstensdijk verder naar het westen. Verteld werd, dat ze tot het Zuideropgaande reden en daar, bij de brug bij Fieten, weer rechtsomkeert maakten. Ze reden weer terug over de Carstensdijk en de Perebomenweg. De patrouille was afkomstig uit De Krim, werd verteld, maar feitelijk kwamen de jeeps uit Coevorden, via De Krim. Er waren weer volop vliegtuigen actief, die laag vlogen en met de jeeps in contact stonden. Zo deze op weerstand zouden stoten, zouden ze vanuit de lucht vuursteun geven, zo wist de bevolking te vertellen.

Gelijk met de jeeps te Elim kwam ook een patrouille vanuit de richting van Slagharen naar het noorden rijden. De Belgische jeepsectie moet zich hebben opgesplitst, en kwam nu van twee kanten het gebied binnen. Dat het hier niet ging om een groepje voertuigen van de Manitoba Dragoons, blijkt uit de beschrijving van de voertuigen. Twee jeeps, bewapend met mitrailleurs en handgranaten en ondersteund door dezelfde vliegtuigen (zoals de voertuigen van de Belgische parachutisten eruit zagen) reden over de Riegshoogtendijk. De mensen waren dolblij. Ze stroomden uit hun huizen om de bevrijders te verwelkomen.

De jeeps reden door tot het Jan Wintersdijkje en sloegen daar dit dijkje op. De kerkgangers in de Gereformeerde kerk van het Hollandsche Veld hoorden "hoera!" roepen. De bevolking werd chocola en sigaretten aangeboden. Koster Klaas Metselaar liep even naar buiten. De mensen in de kerk vroegen zich wel af wat er aan de hand zou zijn. Klaas Metselaar kwam terug, smoesde even met de dominee, en er werd door deze groot nieuws bekend gemaakt: We zijn bevrijd! De boodschap was wat voorbarig, want na het vertrek van de Belgen kwamen ook de Duitsers weer in het gebied, dus van een bevrijding was nog geen sprake. In de dienst werd er verder geen aandacht aan besteed. Die ging gewoon door. De jeeps waren al weer weg toen de kerk uitging.

De Belgische soldaten reden nog even langs het Zuideropgaande. Het brede gedeelte van de weg op de westkant van die vaart liep al na enkele tientallen meters dood, net voorbij de winkel van Engbert Hagedoorn. De weg eindigde voor een brugje, waarachter een fietspad de route zuidwaarts voortzette. Zo kon de Gereformeerde school bereikt

worden. Ten zuiden van de Gereformeerde school stond de woning van hoofdmeester Bos en daarachter een dubbele woning. In de zuidelijke helft van die woning woonde Fake. Bij zijn pand eindigde het fietspad. Achter een eenvoudig vonder werd het pad als voetpad voortgezet.

Fake stond de jeeps al op te wachten. Hij voelde zich door de omstandigheden gedwongen een voorlopig einde te maken aan een Hollandscheveldse versie van "Romeo en Julia". Fake was na het overlijden van zijn eerste vrouw hertrouwd met een vrouw uit Breukelen. Twee van haar zusters kwamen bij hem in huis wonen, omdat de leefomstandigheden in Breukelen door de oorlog te slecht werden. Zijn schoonzuster Fem kreeg verkering met een Duitse jongen, gelegerd in de Gereformeerde school. Het was geen avontuurtje. Beiden ervoeren het als echte liefde. De jonge soldaat was regelmatig in Fakes woning, temeer daar Fake zelf weg was. Hij was verplicht tewerkgesteld geweest en na een verlof niet weer naar Duitsland gegaan. Fake moest onderduiken. De vordering van de Gereformeerde school maakte zijn eigen woning te gevaarlijk. Hij was dan ook veelal bij zijn familie, achterop de Brandligtswijk.

Fem en "haar" Duitser zagen de geallieerde troepen met gemengde gevoelens oprukken naar het noorden. Om de knoop door te hakken besloot de soldaat te deserteren, toen de Gereformeerde school door de Duitsers ontruimd werd. Hij werd door Fem in Fake's woning ondergebracht. Uit angst dat de Duitser zijn gezin in gevaar zou brengen, besloot Fake bij het zien van de eerste bevrijders de Duitse jongen aan te geven. Hij en zijn vrouw fietsten daarna naar de Brandligtswijk. Met het geweer in de aanslag liepen de bevrijders naar Fake's woning. De jongen werd naar buiten gehaald. Fem klampte zich aan hem vast. Ze wou hem niet kwijt. Hij werd uit haar armen losgerukt. De bevrijders liepen met hem terug naar hun jeeps, zetten de deserteur als trofee voorop de motorkap en reden met hem onder luid gejuich via het Jan Wintersdijkje en de Riegshoogtendijk weer in de richting van Slagharen.

Toen ze langs de Carstensdijk reden werden ze opgewacht door een grote groep mensen, met vlaggen en oranje. "Wel driehonderd!" vertelde een van de aanwezigen. Al snel waren de jeeps uit het gezicht verdwenen. De mensen waarschuwden elkaar. Pas op! We zijn nog niet bevrijd! De blijdschap sloeg om in onzekerheid. De vlaggen werden weer opgeborgen. Nog geen uur na het vertrek van de jeeps reden er weer Duitse motoren door het Hollandsche Veld. De patrouilles waren door hun aanwezigheid dreigende getuigen van een oorlog, die nog steeds niet afgelopen was. Na zijn vrijlating uit een krijgsgevangenkamp, geruime tijd na de oorlog, haalde de Duitse jongeman "zijn" Fem alsnog op en nam haar mee naar Duitsland, als zijn bruid. Ze hadden jarenlang een gelukkig huwelijk, tot de dood van hun kind hen alsnog uit elkaar dreef.

Die zondagavond 8 april werd op de Carstensdijk nog een gevangene gemaakt. Aan de Marten Kuilerweg, bij de Schutswijk, had zich een Duitser omgekleed. Zijn uniform bleef achter en hij kwam in burger uit het bos. Hij fietste over het Fietsepak richting Elim en vandaar over de Carstensdijk westwaarts. Piet Benjamins en Jan Smit, die niet lang daarna op het 3de Zandwijkje zou komen te wonen, fietsten hem na. Ze jakkerden in hoog tempo op hem af, reden hem aan beide kanten klem en grepen hem bij de polsen. "Geef oe maor aover!" De man verzette zich niet. Hij ging met hen mee terug naar Elim, fietste mee naar Nieuwlande en liet zich overdragen aan de geallieerden in De Krim, die hem naar Coevorden overbrachten. Alie Tuit (geb. 1932) wist zich de soldaat nog goed te herinneren.

"Hij heeft bij mijn vader de band geplakt. Het was een Nederlandse SS'er. Hij had het er steeds over dat hij naar zijn moeder in Arnhem wilde. Waar hij weggekomen is, dat weet ik niet. Hij kwam bij ons aan de deur, aan de kant van het huis, onder de kersenboom. Wij woonden op de noordkant van het Rechttuit, aan het fietspad naar Elim (nu Rechttuit 59). Ik weet het nog precies. Hij had de fiets op de kop staan, met het stuur richting Het Hoekje en het achterwiel richting Nieuwlande. Jan Wildeboer, Berend Kerkhof en Appe Smit, enkele oudere vrijgezellen, kwamen erbij staan. Die zeiden tegen mijn vader: "Frederik, je moet hem aan de praat houden, dan gaan wij even naar De Krim, naar Bleeker, dan zullen we hem pakken!" De Krim en Coevorden waren toen al bevrijd. Wij meisjes hadden onze oranje lintjes al voor de dag gehaald en opgedaan. Het was op een zondagmiddag en we verwachtten de bevrijders ook zo bij ons. We zeiden tegen de soldaat: "We kunnen je wel wat laten zien, waar je bang voor kunt worden", die oranje lintjes. Mijn moeder joeg ons weer in huis. Mijn vader bleef wat prutsen en treuzelen, toen de jongens weg waren, maar hij kon de soldaat niet lang genoeg ophouden. Ik had wel gezien dat de soldaat onder zijn uniform een blauwe overall droeg. Dat uniform heeft hij in het bos op de Schutswijk uitgetrokken".

Waarschijnlijk was het ook diezelfde 8ste april dat het nu volgende bevrijdingsfeestje gevierd werd. Bij Albert Kikkert, Fake ten Caat en Jan Kreuzen, aan het Hollandscheveldse Opgaande, lagen onder de hoge bomen enkele woonschepen. Bij het nieuws over de bevrijding van Slagharen was het in een mum van tijd feest. De vlag werd uitgestoken, een accordeon werd tevoorschijn gehaald en er werd flink op los gezongen. Een laag over scherend vliegtuig verstoorde de mooie droom. Het feestje werd afgebroken. Het was nog te vroeg en te gevaarlijk. Blijdschap, feest, vlaggen en terug naar de angst van de bezetting, het gebeurde overal waar de bevrijding nog net niet doorbrak.

Eén "patrouille", zo mogen we het waarschijnlijk wel noemen, kwam die dag of de dag erop al zover noordwaarts, dat via de Riegshoogtendijk café Metselaar bereikt werd. Gezien de aanwezigheid van de jeeps en de vliegtuigen, die een dergelijk bezoek

een wat veiliger karakter gaven, is de zondagmiddag van de 8e april in dit geval waarschijnlijker. Het was een "patrouille" met BS'ers uit de eigen omgeving. Jan Kats en Mans Tuin reden op de Saks, de lichte motor van Jan. Mans zat achterop. Ze waren bewapend en droegen munitiebanden om het bovenlijf. Ze reden tot de brug, lieten de motor een paar keer pruttelen, keerden zich om en reden weer in de richting van Slagharen, waar ze bij de BS waren. Deze gebeurtenis, door sommigen wel een beetje lachend als "de bevrijding van Het Hoekje" aangemerkt, had plaats voordat de Belgen de streek definitief uitkamd, dus voor de 10e april, dat was zeker. Zeker is, dat er ook één van die dagen een jeep over de Riegshoogtendijk reed, tot aan het transformatorhuisje, om te inspecteren of de brug bij café Metselaar er nog lag. Toen dat zeker was, keerde die om en reed weg. Omdat de jeep die de 10e april naar de brug reed zijn weg in noordelijke richting vervolgde, is het waarschijnlijk dat ook deze inspectietocht naar de brug samenviel met de verkenningstochten van de Belgische para's van 8 april. Dat houdt dus in dat op basis van getuigenverklaringen geconcludeerd kan worden dat zowel de BS als de Belgische parachutisten die 8e april actief waren tot in hart van het dorp Hollandscheveld.

Canadezen in Slagharen en Alteveer

Zondag 8 april vond één van de BS'ers van Slagharen de dood, toen een groepje SS'ers vuurcontact met hen maakte. Een andere BS'er hield zich dood en lag bloedend op de grond. De BS'ers stonden even ten zuiden van de gemeente Hoogeveen, net over de grens met Overijssel, op de Riegshoogtendijk, op het punt waar de weg naar de Braamberg bij deze dijk aansluit. De dode was Herman Kleine Staarman. Henk Belt overleefde het. Van wat er gebeurde werd 15 november 1946 verslag gedaan in het Salland's Volksblad:

"Toen Slagharen bevrijd was, viel Kleine Staarman als slachtoffer van een onverlaat. Vreugde heerste er aanvankelijk in het dorp Slagharen, dat met veel enthousiasme, zoals elders, zijn bevrijders, de vriendelijk grijnzende Canadezen, had verwelkomd. De komst der kaki-kleurigen betekende 't einde van 5 jaar onderdrukking, van 5 jaar angstig leven; de plaatselijke BS was bijzonder actief en onder hen bevonden zich ook de heren H.I. Belt en Kleine Staarman. Beiden deden hun plicht, totdat een aantal onverlaten, behorende tot de beruchte landwachters, die de 'Bloedploeg' uit Norg uitmaakten, den heer Kleine Staarman vermoordden. Het tweetal BS'ers zag op dien dag vijf personen naderen, die zij dwongen af te stappen. Eén hunner, de toen 20-jarige J.L. Welle uit Amsterdam, trok plotseling zijn revolver en met een heupschot probeerde hij Belt neer te schieten. Belt werd geraakt, liet zich vallen en hield zich dood. Enkele ogenblikken later hoorde hij Kleine Staarman iets roepen, een geratel volgde uit een machinepistool, dat een einde maakte aan het leven van Kleine Staarman."

Een Staghound, een gepantserde verkenningswagen.

De Landwachters van de Bloedploeg uit Norg werkten nauw samen met de SD. Die dag waren ze in burger met zijn zessen al fietsend vanuit Hoogeveen op verkenning gegaan. De confrontatie met de BS was het eindpunt van hun tocht. Er werd in Slagharen groot alarm geslagen. Canadese militairen van de Manitoba Dragoons kwamen de BS te hulp, met twee pantserwagens. De Landwachters vluchtten op de fiets terug naar Hoogeveen, over Kerkenveld en Alteveer. De twee Canadese pantserwagens zetten de achtervolging in. Met moeite kwamen de pantserwagens over de bruggen over de Westerse Wijkjes en het Hoofddiep. Ze moesten de achtervolging staken toen ze bij de brug bij Harm Streutker (nu Alteveer 59) vastliepen. Daar konden ze niet over. Ooggetuige Jan Zomer heeft daar nog proberen te praten met de bemanning van de pantserwagens, maar hij kon ze niet verstaan.

Ook Johannes Hooyer was getuige: *“Wij waren vanzelf in een jubelstemming met een Canadees voertuig in de straat en sommigen liepen al met vlaggen. Maar de Canadezen vertrokken weer en wij hebben ons verder maar rustig gehouden. Wij hadden gemerkt dat de Duitsers en hun trawanten nog dichtbij waren en te vroeg vreugdebeton is nogal eens fataal afgelopen. De volgende dagen kwam er beweging in het front en de geallieerden vochten zich naar het noorden. Wij zagen de doortocht te Zuidwolde.”* Dit alles gebeurde 's morgens onder kerktijd. De Canadese voertuigen verlieten het gebied weer. Ook hier was nog geen sprake van bevrijding. Johannes Hooyer daarover:

“Wij woonden indertijd als pasgetrouwd in de woning Alteveer 13. Daar hebben wij het dus van nabij meegemaakt. Van een plaatselijke bevrijding van onze dorpen (Kerkenveld en Alteveer) is eigenlijk geen sprake geweest. Wij werden gewoon met de omgeving meegenomen.” Op 10 en 11 april, de beide bevrijdingsdagen, zijn noch Belgen, noch Canadezen, noch enige andere troepen in de beide dorpen geweest.

In de oorlogslogboeken van de Manitoba Dragoons is over dit incident niets terug te vinden. We kennen de dag, weten dat het om een ondersteunende actie van het A Squadron moet gaan, en weten dat het onder kerktijd was. De getuigen waren duidelijk genoeg. Het A Squadron rapporteerde over de ochtend van de 8ste april dat ze om 10.00 uur contact hadden met vrienden. Burgers rapporteerden dat hun vrienden in contact waren met de vijand. Contact is dan vuurcontact. Maar het ging, gezien de coördinaten die ze erbij aangaven, om een ander gebied. Er gebeurde zoveel in die dagen, en er waren zoveel kleine patrouilles onderweg, maar er kwam maar weinig op papier.....

Nieuwlande

Hoe duidelijk de Duitsers nog aanwezig waren, bleek ook aan de hand van wat er te Nieuwlande nog gebeurde, die 8ste april. Enkele SS'ers kwamen via de straatweg door Nieuwlande het dorp binnen. Ze meldten zich bij enkele boeren, op zoek naar een bijl of een zaag. Sommigen deden alsof ze hen niet verstonden, anderen leverden het gereedschap. Enkele mannen werden gedwongen

mee te helpen de zware eiken om te zagen, die tussen Lanting en Van der Vinne langs de straatweg stonden. De omgezaagde bomen versperden de doorgang op de noord-zuid-route door het dorp. Achteraf was dat geen probleem: de Belgen kwamen via de oost-west-routes.

Uit de Belgische rapporten

Wat vinden we van dit alles terug in de rapporten van de Belgische parachutisten? Van hen is uit hun rapporten bekend dat jeeps van het A Squadron de 8ste april op pad gingen, in samenwerking met een jeep met een radiozender, in westelijke richting. Het waren jeeps van dit eskadron die Hollandscheveld en Elim bezochten, op die gedenkwaardige zondag. Het was voor deze soldaten een spannende dag. Die ochtend waren hun Franse collega's boven Drenthe uitgesprongen. Een "stick", een eenheid van elf man, van deze Fransen, is per ongeluk bij Dedemsvaart afgeworpen. De Belgen reden erheen en namen een gewonde Fransman mee. De andere Fransen bleven achter om de vijand zo mogelijk nog lastig te kunnen vallen. Uit de binnenkomende berichten kregen de mannen van het A-eskadron de indruk dat de vijand bezig was te hergroeperen bij Zuidwolde en in de richting van Hoogeveen. Hun doel van die zondag was, om dat te onderzoeken. Hun missie was dan ook zeer gevaarlijk. Ze liepen de kans in vijandelijk spervuur terecht te komen, daar waar de vijandelijke troepen bij elkaar waren gekomen. De artillerie, die hen kon beschermen, was nog in Coevorden. Voor die in actie zou kunnen komen, bijvoorbeeld door via de radiozender de coördinaten van de Duitsers door te geven, zouden ze zich in het eerste treffen helemaal alleen met die paar jeeps moeten redden. Maar het viel mee, er werden geen concentraties van Duitsers gevonden.

Oosterhesselerbrug

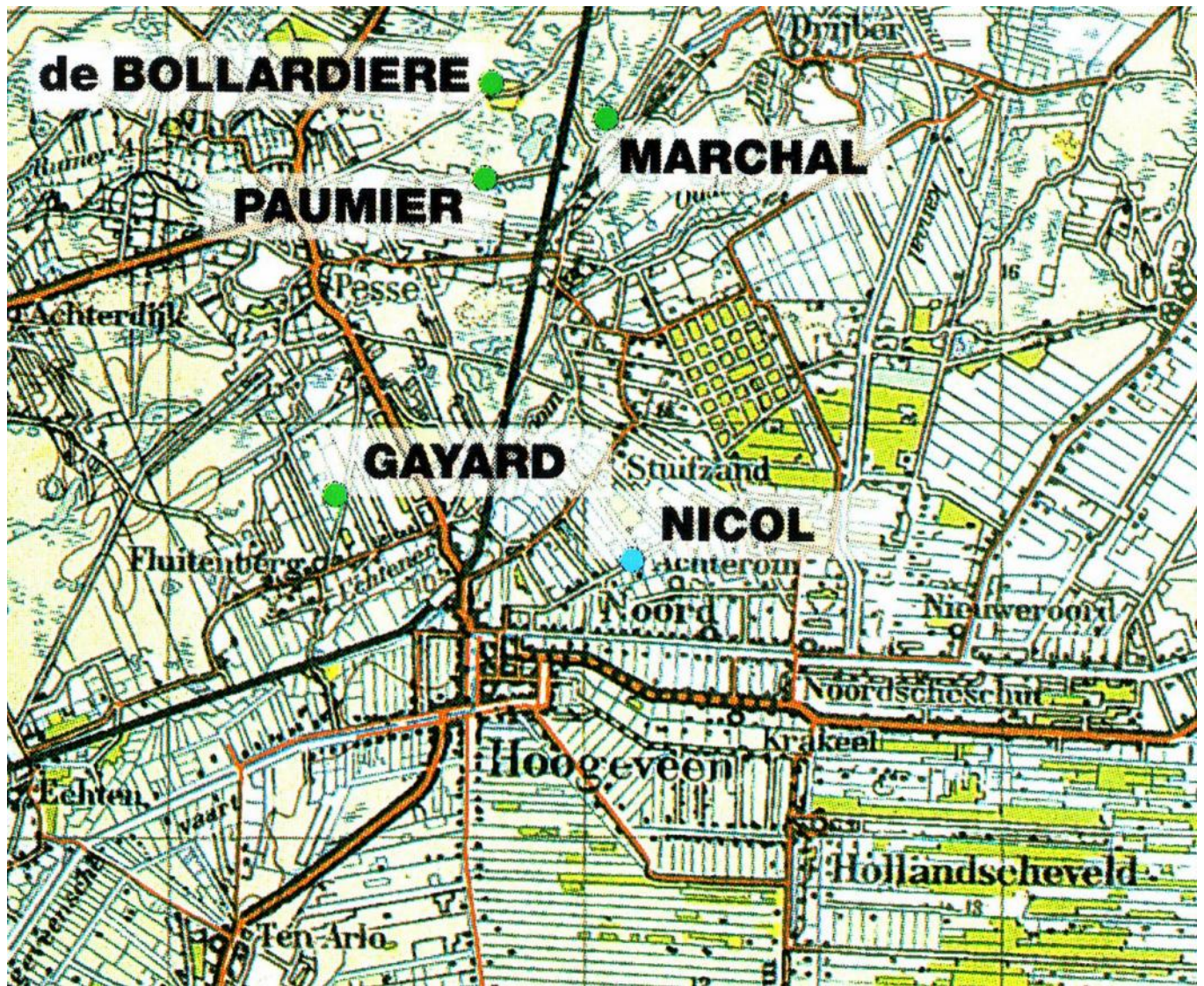
Verderop, bij de Oosterhesselerbrug, zaten ook nog Duitsers, en die wisten nog niet van ophouden. Regelmatig ratelden de Belgische mitrailleurs, tijdens de patrouilles, al was het alleen al om indruk te maken op Duitsers, die zich over wilden geven. Soms kwam het tot een kort vuurgevecht. Zelden tot strijd. Dat de Duitsers wel degelijk genegen waren de strijd aan te gaan, ondervonden de Belgische troepen, tijdens het zwaarste vuurgevecht dat ze in hun Drentse periode meemaakten: de strijd om Oosterhesselerbrug. De jeepafdeling (A troep) van het B Squadron voerde patrouilles uit in noordelijke richting. Op de weg naar Oosterhesselen viel de sectie van sergeant-majoor Krolkowski in een hinderlaag en moest zich terugtrekken in een hoeve. De Duitsers bezetten het kruispunt van de wegen Coevorden-Oosterhesselen en Zwinderen-Holsloot. Ze hadden het vuur geopend toen de jeeps verschenen waren op een honderdtal meters van het kruispunt. De Belgen trachtten via hun Walky Talky contact te krijgen met het hoofdkwartier in Coevorden, zodat er versterking of zelfs artillerie kon worden ingezet. Het lukte niet om contact te krijgen. Ze zagen dat de Duitsers voorbereidingen troffen om

de boerderij te bestormen. De Belgen slaagden er in aan de vijand te ontkomen, ondanks hun duidelijk kleinere vuurkracht, door telkens één jeep per keer naar buiten te laten rijden. Zonder ongelukken kwam de sectie weer in Coevorden aan. In de namiddag werd het bevel gegeven om de brug alsnog te veroveren, want men had hem nodig om de Sherman-tanks van de Poolse tankdivisie over het kanaal te krijgen. De brug was eigenlijk te licht voor de tanks, maar men had al uitgedacht dat men deze met tramrails kon versterken. Dit vergde enige voorbereiding. De aanval werd dan ook pas de 9^e april uitgevoerd.

Amherst

Inmiddels was ook "Amherst" een feit geworden. Dat was de codenaam voor de actie van Franse parachutisten in Drenthe. Het waren mannen van het 3^e en 4^e Franse Parachutisten Regiment SAS. De Fransen en de Belgen vormden dus beiden eenheden van dezelfde organisatie, de Special Air Service. Hoogeveen is er op twee manieren bij betrokken geraakt: doordat er "sticks" neer kwamen ten noorden van de plaats, met in de naweeën ervan de executie bij Spier van een groep mannen van de Wijsterseweg, en door de dood van majoor Jean Salomon Simon te Hoogeveen, nadat hij te Spier dodelijk werd gewond. Het verhaal begint in Engeland. Op 7 april stonden omgebouwde viermotorige bommenwerpers van het type Stirling met afgezette motoren gereed op de vliegvelden Shepherds Grove, Great Dunmow en Rivenhall. Ze waren geschikt gemaakt voor troepentransport, en zouden die nacht para's boven Drenthe droppen. Simon stapte in het 19de toestel dat opsteeg van Shepherds Grove. Hij maakte deel uit van de 19de stick. Een stick was een eenheid die groot genoeg werd geacht om zelfstandig opdrachten uit te kunnen voeren, en klein genoeg was om niet direct op te vallen. Simon maakte deel uit van de stafcompagnie. Zijn stick zou leiding moeten geven aan de in Drenthe gedropte para's. De stick bestond uit Luitenant-kolonel De Bollardière, de heren Dumbrill, Lenourry, Coubault, Jarrige, Lechevallier, Montal, Godeau, Cameron, Jacques Pauli, Mazière, Chemin, Tholomier, Campan, Pierre Thomé en majoor Simon zelf.

Tegen middernacht stegen van de vliegtuigen op. De para's sprongen omstreeks 02.30 uur boven Drenthe, in een duistere nacht, niet wetend wat ze precies op de grond aan zouden treffen. Vanaf dat moment waren er ook de eerste vermisten. Mensen die verdronken zijn bij de landing. Majoor Jean Salomon Simon kwam goed aan de grond, evenals de rest van zijn stick. We volgen de gevechten van deze stick, voor zover het ons meer inzicht geeft in de laatste dagen van majoor Simon. Enkele ooggetuigen deden hun verhaal voor het boek 'Operatie Amherst'. We laten hen aan het woord. Parachutist Jacques Pauli, alias "De Belg", hoorde oorspronkelijk niet bij de groep van Simon, maar kwam niet ver van Simon aan de grond. Hij ging in de vroege ochtend na de dropping (zondag 8 april)

Een fragment van een Franse kaart, waarop we aangegeven vinden waar in de buurt van Hoogeveen enkele sticks aan de grond kwamen.

op pad, in de richting van de weg Zwolle-Beilen en vertelde daarover:

“Onderweg komen we opnieuw drie andere para’s tegen, waaronder majoor Simon en ook een boer, die, zodra hij ons ziet, snel op de vlucht slaat in de richting van Spier om er de Duitsers te waarschuwen. Even later verschijnen, die, maar wel met een dikke kilometer afstand. Daardoor kunnen we dekking zoeken in het bos. Omstreeks zes uur de volgende ochtend laat Simon ons met Philips en een sergeant de weg verkennen. Daar leggen we ons in hinderlaag wanneer we een vijandelijke fietspatrouille zien aankomen. Er volgde een snel maar hevig gevecht, met handgranaten en machinepistolen. We hebben er twee uitgeschakeld. De komst van onze vijf andere kameraden redde ons uit deze moeilijke situatie. Allemaal tegelijk zijn we die beruchte weg overgestoken, net toen er versterking kwam in de vorm van drie Duitse vrachtwagens. Maar wij waren toen al buiten hun bereik. Aan het einde van de dag

komen we dankzij Simon aan op het afgesproken ontmoetingspunt met Bollo en zijn verbindingsploeg. De moffen, die uit Spier waren gekomen, waar zich een batterij Flak bevond, banjerden rond in de bossen, waarbij ze in het Engels berichten omriepen en lange salvo’s afvuurden.”

We gaan nu over naar een andere stick Franse parachutisten. Rond 03.00 uur komt die zondagmorgen een groep van 15 Franse parachutisten neer, in en rond het Spaarbankbos. Ze verzamelen zich op de vroege zondagmorgen bij de boerderij van Jan Vos, aan de Wijsterseweg. De para’s zijn verkeerd neergekomen. Ze zouden zo’n 15 kilometer verderop in het Zwiggelerveld hebben moeten landen. De commandant van het groepje is enige uren zoek, maar wordt door omwonenden naar zijn manschappen gebracht. De para’s maken contact met de gezinnen Reinder en Johannes Lunenburg, Arend Scholing, Jan Strijker en Jan Vos. Ze brengen daar ontroering en blijdschap, als verboden van de bevrijding. Met moeite worden eveneens afgedwaalde containers met voedsel en wapens geborgen. Vier Duitsers worden daarbij gevangen genomen, en ondergebracht in de boerderij van Vos. ’s Middags worden er nog drie Duitsers gevangen genomen in het Spaarbankbos.

De parachutisten trekken de aandacht van de bevolking, van de Toldijk en de Wijsterseweg, die toe komt stromen, ondanks dat er nog een troepenmacht aanwezig is in Hoogeveen. Freek de Jonge, leider van de LO in Hoogeveen, en Machiel Rombout, commandant van de stoottroepen van de BS in Drenthe, komen poolshoogte nemen en geven de Fransen inlichtingen. Ook Willem Bos, hoofd van de christelijke school in Pesse, komt praten. Veel plannen worden er gemaakt, maar een beslissing wordt niet genomen, zodat de Fransen werkloos blijven wachten op wat komt.

Hoogeveen

Zondag 8 april 1945 heerst er in de plaats Hoogeveen een ijzige sfeer. In de verte klinken af en toe knallen. Er zijn geen vliegtuigen in de lucht, er is geen verkeer op straat, er rijden geen treinen. Het is onwezenlijk en beklemmend stil. Iedereen wacht af wat er gaat gebeuren. De Hoofdstraat is uitgestorven. Op de Noordsche brug na, die voor het kantoor van de Ortscommandant ligt, zijn alle bruggen opgeblazen. Er zijn geen kerkgangers op straat, want alle kerkdiensten in de plaats zijn afgelast. De trommelslager wordt niet gehoord. Kerkklokken klinken al lang niet meer, want die zijn in beslag genomen of mogen alleen als alarmklok gebruikt worden. Voor het Wehrmachtshem (hotel Frederiks) staat de hele dag een auto. In de middag zijn er weer vliegtuigen in de lucht en is er militair verkeer op straat. Drie jongens worden naar de SD gebracht, die nog steeds niet weg is.

Tegen half vijf gaat het gerucht dat er in de omgeving parachutisten zijn geland. Zwaar bewapende Duitsers rijden rond. Over het spoor is de weg naar Pesse afgesneden voor het verkeer. Tegen de avond verzamelen zich veel mensen buiten bij de Zuidersebrug en het Hemmesbrugje. Enkelen wagen zich bij het Thomasbrugje. Verderop durft bijna niemand op straat. Allen wachten ze op de bevrijders, die zich nog maar niet laten zien. Zondagavond tegen het donker worden vertrekt de SD. Hun onderkomen, de gevorderde woning van de familie Krabbe aan de Stationsstraat, wordt vrijgegeven.

Zes of zeven auto's, volgepakt met goederen, pistolen, machinegeweren en munitie verlaten Hoogeveen, begeleid door een flink escorte soldaten. Ook de Ortscommandant wil vertrekken, maar blijft toch nog. Er klinken ontploffingen. Vermoed wordt dat de sluizen in de Hoogeveensche Vaart en de instrumenten op het station worden opgeblazen. Veel geruchten, weinig zekerheid, behalve dan die ene: dat de bevrijding al maar dichterbij kwam. Maar die zekerheid werd overstemd door de spanning van het moment zelf. Wat zou er gebeuren? Zou er gevochten worden? De Duitsers hadden de mensen met propagandamateriaal bang gemaakt voor de bevrijding.....

Angstige momenten

Het was op zondagavond, want Klaas Zwiggelaar herinnerde zich dat hij in zijn beste pak liep, en dat de bruggen nog maar net opgeblazen waren. Het was al flink schemerig. Het ziekenhuis van Hoogeveen was net ontruimd, zodat Brune Riemeijer daar niet meer onder kon duiken. Brune Riemeijer uit Wildervank had daar tijden gezeten, verkering gekregen met Gé Kok, en was nu net als onderduiker in huis bij Klaas Zwiggelaar, getrouwd met Anje Kok, een zus van Gé. Het verhaal ging dat de Duitsers waren weggetrokken uit Hoogeveen. Klaas en Brune zeiden dan ook tegen elkaar: *"laten wij eens naar de boerderij bij het ziekenhuis gaan"*. Eens kijken, hoe het er daar bij stond, en of de Duitsers daar ook weg waren. In de schemering liepen ze van het pand aan de Zuiderweg (no.17) naar de Schutstraat, en langs de Schutstraat naar de sluis, even oostelijker. De Juliana-brug was dan wel opgeblazen, maar er was nog altijd een klein loopbrugje over de sluisdeuren. Er leek geen mens buiten te zijn, op hun beiden na. Aan de overkant gekomen, zagen aan de kant waar ze wegwamen twee rijen Duitse soldaten lopen, helemaal langs de randen van de straat, met het geweer in de aanslag. De Duitsers zagen hen ook. *"Halt!"* werd er geroepen. Klaas en Brune probeerden zo snel mogelijk weg te komen. Klaas: *"Ik wilde er vandoor, naar de werf van Van Aalderen"*. Hij viel daarbij over een meerpaal, op zijn gezicht, waardoor hij met zijn allerbeste zondagse pak in de modder viel. Dat pak, daar had hij in het begin van de oorlog nog 40 zilveren rijksdaalders voor gegeven. Gekocht van Albert van Aalderen, en afkomstig van de Joodse firma Balein uit Hoogeveen. Er was nu geen kans meer om weg te komen.

Hij en Brune werden gepakt. Onder zware dreiging van de Duitse geweren gaven ze zich over. Ze moesten hun handen omhoog steken, en weer over het brugsluisje naar de Duitsers toe komen. Ze werden gefouilleerd. Het enige wat ze bij Klaas vonden, was een doosje namaaktabak. Waar wilden ze naar toe? Eigenlijk mochten ze niet buiten zijn. Zaterdagmorgen had de Ortscommandant bekend laten maken dat na zeven uur niemand meer op straat mocht komen. De ramen moesten gesloten blijven en niemand mocht zich daarvoor vertonen. Klaas loog zich eruit: *"We gaan naar het ziekenhuis, want mijn zoon is ziek"*. Het ziekenhuis was al ontruimd, maar blijkbaar wisten deze Duitsers dat niet. De Duitsers dreven hen voor zich uit, richting ziekenhuis. Klaas liep voor de ene rij uit, Brune voor de andere, de handen omhoog. Uiterlijk leken ze rustig, maar wat waren ze bang.

Het ziekenhuis kwam leeg, donker, volledig ontruimd in zicht. *"Halt!"* riep de Duitse commandant. De twee rijen mannen stopten. *"Raus!"* werd er richting Klaas en Brune geroepen. Ze moesten maken dat ze wegwamen. Ze liepen beiden hard het pad in, dat richting ziekenhuis liep.

Zogenaamd naar Klaas' zieke zoon. Weg waren ze. Er klonken twee schoten. Waren die voor hen bedoeld? Of waren het waarschuwingsschoten, voor enkele mensen, die inmiddels bij de opgeblazen Juliana-brug waren komen staan? Klaas en Brune dachten het laatste. Anje en Gé de Kok wisten niet wat er gebeurd was. Ze wisten alleen dat hun beide partners naar buiten waren gegaan, in spertijd, en waren na de beide schoten overtuigd van hun executie. Dat moest wel zo zijn, want Klaas en Brune kwamen maar niet terug. Zolang zouden ze toch niet weg blijven?

In de tussentijd gingen Klaas en Brune naar hun schoonouders, Albert Kok en Zwaantje van Alderen, om even van zich af te praten. Toen ze de kust veilig achtten, liepen Klaas en Brune terug naar de Julianabrug. Daar lag een klein bootje, dat gebruikt werd bij het opblazen van de brug, om er springladingen onder aan te brengen. Er stond flink wat water in het bootje. Klaas kwam nog net droog aan de overkant. Hij stond op de roeiplank, en hij kon op de wal springen voor het bootje gezonken was. Brune sprong ook, maar niet ver genoeg, en ging kopje onder in het kanaal. Ze wandelden naar Klaas' woning. Toen ze kort bij Zuiderweg 17 kwamen,

zagen ze Anje en Gé in de voordeur staan. Op het moment dat ze de gezusters Anje en Gé in de ogen keken, vielen die beiden flauw. Hun 'dode' geliefden stonden levend en wel voor hen.....

***De opgeblazen bruggen in het Haagje en
vooraan de Hoofdstraat.***

